

Др Иван Божовић¹
Др Јелена Божовић²
Универзитет у Приштини,
Економски факултет, Косовска Митровица

ПРЕГЛЕДНИ РАД
Рај је примљен 29.04.2014.
Рај је одобрен 30.05.2014.

KEYNEZIAN THEORY AS AN UNAVOIDABLE INSTRUMENT IN THE STRUGGLE AGAINST ECONOMIC CRISES

Abstract

Economic recession which nowadays has affected economies in the majority of countries, starting with the most developed ones, whilst other countries record negative economic performance in the form of a more significant slowing down of economic growth, raised the question of its overcoming, both among the economic policy creators and among macroeconomic theoreticians. Economic policy measures, which should contribute to the finalization of negative economic movements and reverse them, are primarily oriented towards encouragement of aggregate demand, and in macroeconomics they are known as Keynesian economics. It is quite certain that the causes, and even more the consequences, of incidence and overcoming of economic crisis in the world will always remain to be the main topic of discussion among the entire community, and particularly among academic community. It happens very frequently that economists identify mortgage loans crises as the main nucleus of creating the economic crises, failing thereby almost every time to point out to the dark side i.e. the immoral side of the banks and other financial institutions responsible for granting bad loans. The intention of this paper is to point to the main causes of incidence and spreading of world economic crises. The paper also points towards a very important role and significance of the Keynesian economic theory in overcoming the consequences of such crises and struggle against economic depression.

Key words: economic crisis, neo-liberalism, interventionism, Keynesian theory, economic recovery

JEL Klassification: E 02, E 12, E 13, E 44.

КЕЈНЗОВА ТЕОРИЈА КАО НЕИЗБЕЖАН ИНСТРУМЕНТ У БОРБИ ПРОТИВ ЕКОНОМСКИХ КРИЗА

Apstract

Економска рецесија која је данас захватила привреде већине земаља, почев од оних најразвијенијих, док остале земље бележе негативне економске перформансе у виду значајнијег успоравања привредног раста, наметнула је питање њеног превазилажења, како креаторима економске политике, тако и макроекономистима теоретичарима. Мере економске политике, које би требало да допринесу окончању негативних економских кретања и преок-

¹ ivan.bozovic@pr.ac.rs

² jelena.bozovic@pr.ac.rs

рену их, у првом су реду усмерене на подстицање агрегатне тражње, а у макроекономији су познате као кејнзијанска економска политика. Сасвим је сигурно да ће узроци, а још више последице, настанка и превазилажења економских криза у свету увек бити главна тема дискусија целокупне, а нарочито стручне јавности. Брло често се дешава да економисти као главни нуклеус стварања економских криза идентификују кризе хипотекарних кредита, изостављајући притом скоро увек да укажу на ону мрачну тј. неморалну страну банака и других финансијских институција које су одговорне за давање лоших кредита. Интенција овог рада је да укаже на главне узроке настанка и ширења светских економских криза. У раду је указано и на врло важну улогу и значај Кејнзове економске теорије у савладавању последица таквих криза и борби против привредне депресије.

Key words: економска криза, неолиберализам, интервенционизам, кејнзова теорија, привредни опоравак.

Увод

Деведесетих година прошлог века привреде неколико азијских земаља, које су производиле око четвртину светске производње, доживеле су економски суноврат који је у доброј мери подсећао на Велику економску кризу. Управо за такву ситуацију у светској економији, многи научници данашњице сматрали су да више нема места, да је то прошлост и да се као таква може само проучавати у оквиру економских доктрина.

У тешким данима, напредне економије које су чак и политички стабилне, попут британске двадесетих година прошлог века, немају увек прави и правовремени одговор на периоде продужене стагнације и дефлације. Постојало је убеђење да је свет научио довољно између Џона Мајнарда Кејнза и Милтона Фридмана, како би спречио и преупредио да се такве кризе понове.

Последњих месеци доста чујемо приче о враћању Кејнзовим идејама. Државе се у пракси никада нису ни одрекле кејнзијанских политика, али независно од тога, сада се посебно чују приче о победи кејнзијанске теорије над другачијим типовима вођења економије. Тако се ствара утисак да је Кејнз био економиста који је смислио некакову теорију, која је онда примењена на реални свет и тако га извукла из кризе, те је сада можда време за исту. Популарна верзија приче је уствари увек тако и гласила. Кејнз је наводно дошао до неких ванредних сазнања и смислио неке генијалне идеје, које су онда велики лидери попут Рузвелта спровели.

Настанак економских криза и различитост економских теорија у њиховом преовладавању

Узроци светске економске кризе су врло комплексни и предмет су истраживања огромног броја истраживача из више научних дисциплина. Широм света написан је огроман број радова посвећен узроцима и последицама економских криза, а сигурно је да ће их бити још знатно више, поготову ако се има у обзир чињеница да се кризе јављају све чешће са различитим последицама. Све је више радова који убедљиво и врло аргументовано доказују да су економске кризе последица тешке

укупне друштвене кризе, а не само привредне. До великих светских економских криза долази због нарушеног вредносног система, кризе морала, кризе демократије, кризе међународних институција, двоструких стандарда великих сила у решавању озбиљних економских и политичких проблема у свету, и сл. Због тога, врло је поједностављено и скоро бесмислено говорити само о светској финансијској кризи.

Током седамдесетих година, прошлог века, долази до скока цена и пада производње, што за последицу има оспоравање владајуће економске парадигме – неокласичне синтезе. Овај период многи сматрају као пад кејнзијанизма или новом теоријском кризом. Постојећи кејнзијанизам није имао исправно решење за нове настале проблеме. Оно што је било политички прихватљиво и могуће извести против дефлације, виши јавни издаци и нижи порези, с једне стране, и нижи јавни расходи и виши порези, с друге стране, показали су се политички неприхватљиви.

Као што су Кејнза прихватили пре свега млади економисти, тако се 80-их говорило да не постоје кејнзијанци млађи од 40 године, посебно међу америчким академским економистима. Међутим, тих година долази до оживљавања кејнзијанизма захваљујући младим економистима - новим кејнзијанцима. Основне поставке њихове анализе теже да обезбеде основе макроекономије. Нови кејнзијанци остају на кејнзијанској линији ригидних надница и цена, квантитативних прилагођавања и тржишних аномалија.

Оно што је круцијално за тзв. старе кејнзијанце, полазна су претпоставка и за тзв. нове кејнзијанце, те хипотезе су следеће:

1. Немогућност цена да се довољно брзо прилагоде и да успоставе равнотежу доводи до тога да шокови на страни понуде и на страни тражње резултирају у реалним променама нивоа производње и нивоа запослености и
2. Одступање производње и запослености од равнотежног нивоа може бити значајно и дуготрајно, са значајним негативним последицама по благостање.³

Стари кејнзијанци полазили су од претпоставке фиксних надница, нови кејнзијанци покушавају да обезбеде микроекономске основе које би објасниле зашто су наднице и цене фиксне. Једна од великих иновација нових кејнзијанаца јесте, да прихватају од нових класичара предложено објашњење о рационалним очекивањима. Нови кејнзијанци представљају разноврсну школу економске мисли, немају јединствено становиште о начину вођења економске политике. У макроекономској теорији све до појаве глобалне финансијске кризе остао је преовлађујући монетаристичко-класичарски модел.

Оно што Кејнзовој теорији даје посебан печат и по коме је она остала интересантна, а тиме и предмет анализа чак до данашњих дана, јесте то да је Кејнз оспорио тезу неокласичне економске теорије да слободно тржиште аутоматски ствара пуну запосленост и макроекономску равнотежу. Исто тако, Кејнз и остали кејнзијанци, оспорили су ранију тврдњу да колебање тржишних цена и надница доводи до равнотеже понуде и тражње и да је сваки поремећај равнотеже привремен. Кејнз истиче да у условима кризе, због очекиваног пада профита и повећаних каматних стопа, долази до смањења инвестиција. Кризе су последица опадања маргиналне ефикасности капитала. У вези стим, његова главна теза била је, да је једино држава способна да извуче привреду из дубоке економске кризе, као и да мерама експан-

³ Mankiw, G., (1983), Symposium on Keynesian Economics Today, The Journal of Economic Perspectives, VII том, бр.1.

живне монетарне и фискалне политике, једино држава може успешно да стимулише раст агрегатне тражње и запослености.

Након Велике економске кризе, у економској теорији долази до убрзаног развоја кејнзијанске теорије и као таква остала је доминантна све до 70-их година, XX века. Током дугог низа деценија доминације, поборници кејнзијанске теорије инсистирали су на нестабилној природи привреде. Кејнзијанци своју пажњу фокусирају на економску политику која је усмерена на постизање кејнзијанског идеала - стања пуне запослености.

И заиста, реална економска кретања средином XX века, која карактеришу, како истиче Самјуелсон “дуже послератне експанзије и краће рецесије”, упућивала су на закључак о успешности кејнзијанске економске политике и оправданости одустајања од политике либерализма. Кејнзијански приступ цикличним флукуацијама привредне активности објашњава циклусе као последицу флукуација агрегатне тражње, што изазива флукуације производње и запослености. Кејнзијански модел претпоставља инхерентну нестабилност економије, која не тежи аутоматски ка постизању равнотеже при пуној запослености.⁴

Након дужег периода и прогонства из круга владајућих и доминирајућих теорија Кејнзова теорија поново улази у моду – тврди Блиндер, којег је ово “предосећање” нагнало да напише “кратку историју” успона и падова кејнзијанизма. Економисти по убеђењу кејнзијанци, још увек зазиру од сопствене номинације. Новоформирани Комитет за права кејнзијанаца у 1983. години у В. Британији “открива” да је кејнзијанска економија, по мишљењу Блиндера, пала у немилост, иако су је традиционалисти презрели у време када нису имали задовољавајућег објашњења за светску депресију, за чије време је кејнзијанизам и процветао у академским круговима.

У току 2008. године, Алан Гринспен (председник америчких Федералних резерви) сведочио је пред комитетом америчког Конгреса. У том сведочењу он је открио мањкавост у идеологији слободног тржишта и да је његово велико веровање у моћ саморегулације слободног тржишта била грешка. Највећим делом нерегулисано тржиште финансијских деривата измакло је контроли, а самим тим појачало је кризу. Главни кривци за кризу су по њему финансијери Вол стрита. Финансијски проблем је настао услед снижавања кредитних стандарда приликом додељивања хипотекарних кредита како би тиме добили што више вредносних папира за креирање деривата за којим је постојала велика тражња. Како је повећани ризик могао бити пребачен на остатак света, нико се није превише узбуђивао. Није било дилеме да државе морају интервенисати како би се спречила пропаст финансијског система, економски колапс и социјални хаос који упоредо са тим иде.⁵

Захваљујући чињеници да је долар остао једина резервна валута, огромном приливу страног капитала по бројним основама, САД су две деценије трошиле знатно више него што је износио њихов бруто домаћи производ, што се испољава кроз огроман дефицит текућег рачуна платног биланса. Трошење будућег дохотка постала је пракса на свим нивоима у тој земљи – од појединца, породице, компаније и државе у целини. Све већа разлика између укупног прилива страног капитала у земљу од његовог укупног одлива, омогућавао је вишегодишње веће трошење од створеног БДП. Због тога се вредност акција и некретнина у САД енормно по-

⁴ Миомир Јакшић, Александра Прашчевић, Светска економска криза и економска политика у Србији 2009. године, Економски факултет у Београду, Београд, 2009. године.

⁵ <http://www.nspm.rs/ekonomika-politika/uzroci-i-posledice-svetske-ekonomске-krize-i-efekti-nasrbiju.html>, pristupio dana 08.07.2012. године.

већавала. Захваљујући огромном приливу страног капитала у банке на територији САД, створен је и огроман кредитни потенцијал, па су банке преко своје агресивне кампање доказивале да ће цене станова и кућа динамично расти и да је рационално узети кредит за њихову куповину или изградњу. И као последица свега тога, однос износа приватних дугова према БДП од почетка осамдесетих година прошлог века, закључно са 2008. годином, повећала се са 183% на чак 290%.⁶

У академским круговима, постоји значајна разлика у релевантности поновне афирмације кејнзијанизма. Пол Кругман и Џејмс Галбрајт представљају врх леденог брега проминентних светских економиста који су се потпуно окренули кејнзијанизму. О научној заснованости и економској оправданости Кејнзове теорије такође, говори и чињеница да су Ричард Познер и Мартин Фелдштајн, који су раније били познати антикејнзијанци, после 2009. јавно постали поборници кејнзијанизма. Ово је имало значајан утицај на друге економисте, нарочито велики број оних који су били неопредељени. Према схватањима Пола Кругмана из 2009. године сви економисти морали би да се окрену ка Кејнзовој мисли и да финансијска тржишта не само што су далеко од савршених, већ су погодна за лудило маса. Кејнсова економска мисао је, по њему, и даље несавршена, али представља врло важан оквир за решавање светских економских проблема.

Експеримент са монетаризмом, неокласицизмом (теорија рационалних очекивања) и економијом понуде (неоконзерватизам, неолиберализам) по Блиндеру изгледа да је вера у кејнзијанску теорију враћена, али не и у кејнзијанизам из 60-тих година, а као разлог наводи да је свака од економија оставила „жиљак“ на економији кејнзијанског пророчанства. Модерни кејнзијанизам истиче важност монетарне политике без занемаривања типичних кејнзијанских пропозиција, да укључује рационална очекивања као радну хипотезу, и да не занемарује важност понуде у економији у одређеним условима, јер је посао стабилизације много комплекснији него што су веровали кејнзијанци пре 20-так година (Блиндер). Модерни кејнзијанци, и поред тога, сматрају да влада располаже средствима да ограничи рецесију и да блокира инфлацију, повећање понуде новца и смањење пореза по њима не може битно да утиче на оздрављење привреде. Вероватно је прерано, тврдити да је кејнзијански препород на помолу (потпуна рехабилитација кејнзијанске економије) мада то ће једног дана неко морати први да каже. Пре би се рекло да је реч о својеврсној синтези кејнзијанства, монетаризма, економије понуде (неоконзерватизам) и теорије рационалних очекивања (неокласицизам), или можда прецизније, о „финим уклапању кључних постулата ових нових“ теорија у модерно кејнзијанство са почетком 80-тих година. Ипак, треба рећи да се не може се говорити о чистом неуспеху „нових“ теорија нити о повратку старомодном кејнзијанству.⁷

Намеће се потреба за синтезом различитих гледишта, како у теорији, тако и у пракси. Односно прихватање економских модела који садрже четири категорије варијабила као што су: циљ, инструменти, спољне варијабиле и друге варијабиле, које чине део структурне равнотеже. То би отворило могућност за синтезу различитих партиципалних теорија и мишљења. Полазна основа је редукација инфлације и незапослености као главни циљ економске политике, а онда одабраном циљу ваља придружити додатне варијабиле-податке о расподели дохода и просечној потрошњи. Што се тиче инструменталних варијабила треба одабрати оне инструменте које препоручују компетентне економске школе, да их треба примењивати у симулираном моделу:

⁶ Млађан Ковачевић, Нова српска политичка мисао, Узроци и последице светске економске кризе и ефекти на Србију, април, 2009. године.

⁷ Blinder, A., (1988) The fall and rise of Keynesian economics, u Snowdon, B., стр. 115-117.

- буџетске расходе и пореске приходе, као типичне текуће варијабиле,
- укупну новчану масу у оптицају, као варијабилу залиха треба узети од монетариста,
- границе износа зарада и пореских стопа треба узети од заговарача
- економике понуде,
- горњу границу износа зарада за неки будући период и будуће пореске стопе или државне расходе за неки будући период треба узети од неокласика.⁸

Подаци о привредама, непривредним делатностима, демографском и технолошком развоју, енергији, загађивању човекове околине и др, су такође важне варијабиле. На крају потражња за производима намењеним извозу и домаћем тржишту, структура увоза по различитим категоријама робе и услуга, расположива производна опрема, квалификациона структура запослених, технолошки коефицијенти, набавне цене итд. су значајне варијабиле за структурне односе. Према томе, циљеви, инструменти, спољне варијабиле и друге варијабиле које чине саставни део структурне равнотеже треба узети у обзир, како би се на симулираном моделу могла пронаћи синтеза: кензијанизма, монетаризма, класицизма, економије понуде и неомарксизма.

У току 2009. године, издато је неколико књига у којима су економисти бранили даљи ток реформи у правцу кејнзијанске економије. Аутори су се залагали за реформе академских економских предмета, реформе политике, као и за реформу опште етике. У књизи „Кејнз: повратак мајстора“ економски историчар Лорд Скиделски је у једном поглављу упоредио перформансе светске економије из Златног доба (1951-1973) када је кејнзијанска политика била доминантна, са политиком после Вашингтонског консензуса од (1981-2008).

Упоредна анализа је представљена у облику табеле:

Табела 1: Параметри економије из Златног доба и Вашингтонског консензуса

Мера	Златно доба	Вашингтонски консензус
Средњи глобални раст	4.8%	3.2%
Средња глобална инфлација	3.9%	3.2%
Средња незапосленост у САД	4.8%	6.1%
Средња незапосленост у Француској	1.2%	9.5%
Средња незапосленост у Немачкој	3.1%	7.5%
Средња незапосленост у УК	1.6%	7.4%

Извор: Robert Skidelsky: *Keynes: The Return of the Master*. Allen Lane, 2009.

Скиделски сугерише да је глобални раст током Златног доба био посебно импресиван јер је у то доба Јапан био једина сила у Азији која је уживала у високом расту, и то се није десило док Кина није добила сличан замах много касније, и то зато што је била социјалистичка земља са диригованом економијом, а не тржишно оријентисана привреда тј. слободно тржиште.⁹

У условима незапослености и депресије свако смањење пореза доводи до повећања расположивог дохотка становништва и привреде. Насупрот томе, свако

⁸ Др Жарко Ристић, Финансијска макроекономија, Етно стил, Београд, 2010. године. стр.339.

⁹ Robert Skidelsky: *Keynes: The Return of the Master*. Allen Lane, 2009.

повећање пореза значи смањење расположивог дохотка, што ће свакако резултирати смањењем потрошње. Као последица смањења потрошње у условима када су инвестиције непромењене неминовно доводи до смањења друштвеног бруто производа.

Анализирајући Кејнзову теорију, долази се до закључка да Кејнз и његови истомишљеници сматрају да држава путем јавних радова, као што су изградња разних инфраструктурних објеката од општег значаја (мостова, пруга, путева, школа, и сл.), запошљава велики број радника и директно утиче на повећање агрегатне тражње. Утицај на раст агрегатне тражње у условима високе незапослености и привредне депресије од нерпоцењивог је значаја, јер ће на тај начин доћи до мултипликованог позитивног деловања на раст друштвеног производа. Увећање БДП биће веће него што је износ иницијалних државних инвестиција огледаних у финансирању јавних радова. Дакле, Кејнз је инсистирао на већој употреби државног буџета у функцији стимулисања агрегатне тражње. Међутим, економска теорија тврди, а привредна пракса је често доказала, да се таквом идејом великог буџетског дефицита, привреда лако може довести до економске кризе. Несумњиво, да је циљ Кејнзијанаца био већа тражња, већа запослености, а тиме и већи БДП, ипак код примене такве економске политике мора се имати у виду да се врло лако може десити инфлација као нежељена последица, која собом носи познате негативне реперкусије по целокупни економски систем земље.¹⁰

Кејнзова теорија у функцији опоравка светске привреде

Консензус око слободног тржишта је почео да изазива негативне критике у предвечерје Светске економске кризе 2007. - 2012. године чак и од мејнстрим економиста. То је довело до ревалоризације кејнзијанистичког модела који је предвиђао фискални стимуланс. Доминик Строс-Кан је као шеф ММФ-а заступао идеју о глобалном финансијском стимулансу још од јануара 2008. и био је пионир овог виђења. Гордон Браун је подржао стимуланс на Генералној скупштини УН у септембру 2008. Започето је са оживљавањем идеја Кејнза и повратак у појединим областима кејнзијанизму.

Глобални трговински дисбаланси: Кејнз је давао велики значај избегавању великих трговинских дефицита или суфицита, али су се са занемаривањем Кејнсове мисли и преокупације око дисбаланса изгубиле. Од октобра 2008. међутим, опет се велики трговински дисбаланси сматрају разлогом за забринутост. У октобру 2010. САД су сугерисале да се глобални дисбаланси укину или смање, са циљем да се сведу на оно што је Кејнс предлагао у Бретон Вудсу

Контрола капитала: Кејнз је снажно сугерисао да се капитал контролише да би се међународно кретање капитала спречило и ограничило, посебно у смислу краткорочних спекулативних токова капитала, али се током 70-их и 80-их јавно мњење Запада окренуло против тога, због чега је плаћена велика цена. Током 2009. и 2010. контрола капитала је поново постала прихватљива као део владине макроекономске политике.

Скептицизам око улоге математике у академској економији и одлукама у економији: Иако је дипломирао математику, Кејнз је био скептик према ко-

¹⁰ Иван Божовић, Магистарски рад, Развој схватања о интервенционистичкој економској политици, Економски факултет у Приштини, 2004. године.

ришћењу математике за моделе савремених економских проблема. Упркос његовом мишљењу, математика је постајала све значајнија у деценијама после његове смрти, а у последње време се поново оспоравају чисти математички модели као успешни у економији, будући да су они изазвали и кризу од 2008. године.¹¹

Када је у питању најновија економска криза светске економије, неподељено је мишљење међу економистима да је она кренула од највеће економске силе света. Дакле, у САД је кренула хипотекарна криза која је врло брзо прерасла у финансијску кризу. Као таква ескалирала је у економску кризу која се прелила у друге делове света, а највише у оне земље које су имале исти или сличан вредносни систем, као што је случај са Великом Британијом. Запослени у банкама које су одобравале хипотекарне кредите, као и запослени у ревизорским кућама, често су обмањивали потенцијалне кориснике тих кредита, убеђујући их да они могу отплаћивати узете кредите без икаквих проблема, иако су знали да то неће бити могуће. Том приликом због неморала запослених у банкама и ревизорским кућама, дошло је до тзв. хипотекарне кризе. До кризе је дошло и због све веће неправде у расподели прихода остварених динамичним привредним активностима која се испољава у симболичном или никаквом расту дохода огромног броја запослених и истовремено, енормним растом прихода менаџера и власника капитала.

Велики број развијених земаља последњих деценија залагао се за либерализам, тј. већи степен слободе за приватна предузећа, а мањи степен надзора и регулације. Међутим, постоји доста доказа да финансијска тржишта, ако се препусте само тржишту, неће аутоматски тежити оптималном стању. Криза која је почела у првој половини 2007. године, дерегулацијом финансијских система и на тој основи изграђеној пословној култури необузданих и неодговорних финансијских шпекулација, управо је један су од главних узрока кризе. Већ током 2008. године, није било спорно да је реч о највећој глобалној финансијској и економској кризи након другог светског рата и да се ради о кризи која ће се, по многим параметрима, упоредити са кризом из 1929. године.

Од 2013. године, америчка привреда показује знаке постепеног и умереног опоравка. Међутим, заслуга за постепени опоравак не припада условно речено „реганомии“ већ управо оним методама које је одбацила као неадекватне. Финансиран приливом капитала из иностранства буџетски дефицит и економски опоравак су имали успеха, захваљујући концепту који је типично кензијански. Показатељи финансијских извештаја за 1983. годину, указују да је у САД и Великој Британији у економском опоравку одлучујућу улогу имала приватна потрошња и инвестиције у грађевинарству, док је спољна тражња показала негативан утицај. Приметан је опоравак без пратње јачих инфлационих притисака, иако мешавина јаког долара, високих камата и експанзивне приватне потрошње са погоршањем спољнотрговинског и платног биланса и великим буџетским дефицитом у САД већ потпирује неизвесност у погледу инфлације и проблематизује економску политику.¹²

Већи број економиста сматра да је привреда САД већ успешно пребродила прелазак од опоравка ка експанзији. Један од показатеља јесте и растућа инвестициона потрошња и поновно образовање залиха, које делује у правцу одржавања узлета који је почео приватном потрошњом и стамбеном изградњом упркос непријатним дефицитима спољнотрговинског биланса и федералног буџета. Даље, комбинација даљег раста и продуктивности, скромног повећања надница и притиска конкуренције из иностранства наводи компаније на уздржаност у политици

¹¹ Norma Cohen, OECD foresees end to global slide, The Financial Times, 24. 06. 2009.

¹² Др Жарко Ристић, Финансијска макроекономија, Етно стил, Београд, 2010. године. стр.333.

цена. Монетарна рестриктивност Уреда федералних резерви у условима мировања већ оборене стопе инфлације треба да допринесе да каматне стопе на дугорчна средства остану стабилне (будући да нижа инфлација компензује повећану тражњу за кредитима), да каматне стопе на краткорочне кредите крену благо надоле и да финансијска тржишта, која мобилишу средства за покривање буџетских дефицита, не примете привредну експанзију, пошто високе камате и јак долар омогућавају прилив страног капитала.

У Јапану, за разлику од САД, извоз потпомаже привредну експанзију, јер перманентно надокнађује слабење домаће потрошње. Смањење пореза требало би да подстакне личну потрошњу и подупре наставак економског раста повећањем домаће тражње, економском политиком којом се управо водио привредни систем Јапана. Привредни опоравак и оздрављење привреде у Немачкој условили су пораст тражње и ниже цене, које подстичу личну потрошњу, извоз и инвестиције, већ најављује брже привредно оздрављење него што се очекивало, упркос расту незапослености и могућем благом порасту инфлације. Раст надница је сузбијен упоредо са притиском у правцу смањења радне седмице да би се апсорбовао већи број незапослених, са настајењем Бундесбанке да инфлација не измакне контроли и Владицим напорима да смањи буџетски дефицит предстаља додатни импулс привредном опоравку.

Макроекономска стабилизација француске привреде кренула је тако што је Влада донела програм штедње који је укључивао веће порезе, успоравање државне потрошње и више камате, да би се успоставила противтежа политици форсирања развоја, који је изазвао високу инфлацију, спољнотрговински дефицит и слабење франка. Лична потрошња опада услед комбинованог ефекта повећања незапослености и стагнације реалних надница. Пад реалних надница допринео је повећању профита, па према томе и капиталних инвестиција: док је трострука девалвација франка оживела извоз. Укупно посматрано то је највећи подстицај привредном расту.

Бржи привредни опоравак од западноевропских земаља бележе још и Шведска, Данска и Финска. Захваљујући великом извозу, укидању индексације надница, плата и социјалних давања, нижој инфлацији и већој потрошњи, и поред обимних јавних издатака, незапосленост и дугови ометају успех строжије фискалне и монетарне политике. Економско оживљавање земаља Бенелукса (Белгија, Холандија и Луксембург) спорије је због високе незапослености, високих буџетских дефицита, ниског искоришћавања производних капацитета (нема нових инвестиција) и споријег раста извоза. Привредни опоравак у овим земљама је покушан индексацијом надница, обарањем издатака на име социјалног осигурања и контроле цена и надница и повећање пореза на додатну вредност. Све ове мере нису дале очекиване резултате на смањење буџетског дефицита. Зато су Белгија и Холандија прибегле политици смањења пореза који плаћају акционарска друштва да би повисиле њихове профите и обавиле растући тренд продуктивних инвестиција, а смањење пореза на корпорације већ је допринело повећању профитне стопе и покретању инвестиционог полета, па према томе и благи привредни опоравак.

Литература

- Бецић, С. Крстић, И. (2013), Општа привредна равнотежа, Економика, Ниш, бр. 1.
Blinder, A., Snowdon, B., (1988) The fall and rise of Keynesian economics, стр. 115-117.
Божовић, И., (2004) Развој схватања о интервенционистичкој економској политици, Магистарски рад, Економски факултет у Приштини.

- Божовић, И., (2004) Економска улога државе у Старом веку, Економски погледи, Универзитет у Приштини, Економски факултет, бр. 3.
- Јовановић, А. Вуковић, Д. Јовановић, М. (2012), Савремени модели регионализма, Економика, Ниш, бр. 4.
- Ковачевић, М., (2009) Узроци и последице светске економске кризе и ефекти на Србију, Нова српска политичка мисао.
- Mankiw, G., (1983), Symposium on Keynesian Economics Today, The Journal of Economic Perspectives, VII том, бр.1.
- Mankiw, G., и Taylor, M., (2008) Економија, Дата Статус, Београд.
- Милачић, С., Костић, В., (2012), Неолиберална идеологија слободног тржишта, Економика, Ниш, бр. 3
- Миомир, Ј., Александра, П., (2009) Светска економска криза и економска политика у Србији 2009. године, Економски факултет у Београду,
- Ристић, Ж., (2010) Финансијска макроекономија, Етно стил, Београд,
- Секуловић, М., Китановић, Д., Цветановић, С., (1997) Макроекономија, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Стојанов, Д., (1985) Економска криза и економска политика, Информер, Загреб,
- Stutely, R., Економски индикатори, Пословни дневник Масмедија, Загреб.
- Цветановић, С. Деспотовић, Д. Средојевић, Д. (2012), Иновације и циклично кретање привреде, Економика, Ниш, бр. 4.
- Cohen, N., (2009) OECD foresees end to global slide, The Financial Times.